

*Никола Лазих**

Институт за политичке студије, Београд

*Никола Перишић***

Институт за политичке студије, Београд

**МЕЂУУНИВЕРЗИТЕТСКА САРАДЊА
ФРАНЦУСКЕ И БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
– СТУДЕНТСКА МОБИЛНОСТ И УЛОГА
ФРАНЦУСКОГ ОБРАЗОВНОГ СИСТЕМА У
ОСНАЖИВАЊУ ВИСОКОГ ОБРАЗОВАЊА
У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ*****

Сажетак

Високо образовање има кључну улогу у развоју једне земље и друштва. Сарадња између различитих универзитета и образовних институција на међународном нивоу важна је за обогаћивање образовног искуства студената, размени знања и иновација, и промоцији културне разноликости. У овом научном раду се сагледавају

* Имејл-адреса: nikola.lazic@ips.ac.rs.

** Имејл-адреса: nikola.perisic@ips.ac.rs.

*** Рад је резултат ангажовања аутора на пројектима Института за политичке студије, које финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација, као и активности реализованих у оквиру пројекта Оснаживање и перспективе научне сарадње на Западном Балкану, који финансира Министарство за Европу и спољне послове Републике Француске, а који се реализује у сарадњи INALCO (Париз, Француска), Института за политичке студије (Београд, Србија), Филолошког факултета (Никшић, Црна Гора) и Правног факултета (Битољ, Северна Македонија), као и неакадемских партнера (EUROPANOVA Academia и Cercle).

домети утицаја Француске Републике и њеног образовног модела на развој високог образовања у Федерацији Босне и Херцеговини. Специфичност Босне и Херцеговине се огледа у мултикултуралности која доминира, али и чињеници да се та држава последњих неколико деценија конституише. Како би се на што успешнији начини заступали интереси и потребе различитих група, Босна и Херцеговина је применила постојеће примере добре праксе из Француске у различитим друштвенима сферама, између осталих и у области образовања. Француски систем образовања представља један од најуспешнијих светских образовних система у високом образовању. Уз то, Француска држава је кроз различите подстицаје као што су донације или стипендије најбољим студентима утицала да се развију и институционализују универзитети широм света. Основна хипотеза на којој је базиран овај рад јесте да међууниверзитетска сарадња Француске и Босне и Херцеговине доприноси унапређењу квалитета високог образовања, посебно у погледу академске изврности и истраживачких капацитета Босне и Херцеговине. Метод на основу које се тестира хипотеза је метод технике трансфера технологије и знања и, а као додатни метод користиће се и компаративни метод.

Кључне речи: високо образовање, међууниверзитетска сарадња, Француска, Босна и Херцеговина, трансфер технологије и знања, студентска мобилност

УВОД

Високо образовање важну компоненту за економски и друштвени развој једне државе. Неки теоретичари говоре о томе да ниво друштвеног развоја зависи од развоја високог образовања (Вајгатовић 2013, 594). Високо образовање игра кључну улогу у економском, друштвеном и културном развоју сваке земље. Посебно треба указати на улогу универзитета у развоју плурализма и демократичности унутар друштва (Halfman & Radder 2015, 179). Ипак, треба имати у виду да између друштва и образовања постоје узajмно-узрочни односи, јер је високо образовање слично друштву унутар којег делује (Halilović 2015, 11).

Сарадња између универзитета из различитих земаља постаје све важнија како би се студентима омогућила шира перспектива и међународно искуство. Државе које су у развоју, попут Босне и Херцеговине, неретко се окрећу интернационалним моделима у систему високог образовања како би на основу туђег позитивног искуства и пракси унапредиле сопствени систем. Да је Француској у фокус простор Западног Балкана показује и чињеница да су усвојили Стратегију за Западни Балкан и да је од 2019. године покренут низ споразума са држава Западног Балкана у различитим областима, а све са циљем успостављања Француске развојне агенције (AFD) која треба да обезбеди неопходне услове за пуну транзицију држава Западног Балкана и ојача њихове капацитете за улазак у Европску унију (Todorović Lazić i Kolaković 2022, 204–206). Уз то, треба указати и на специфичне услове у којима се Босна и Херцеговина конституисала као држава због чега јој је потребна додатна подршка у оснаживању рада институција и функционисања друштвено-политичког система. По завршетку ратних сукоба на простору Балкана, највеће државе Европе и света укључиле су се на различите начине да помогну овом простору и самим тим дају позитиван допринос у развоју транзиције у различитим областима, а једна од тих области је свакако и образовање. Међународни фактор је достао утицао не реформу високог образовања у Бони и Херцеговини и допринео је институционализацији и развоју универзитета широм Босне и Херцеговине.

Међу тим актерима је и Француска, која је је током нешто више од две деценије реализовала на хиљаде пројеката у области културе, образовања, невладиног сектора.... Систем француског образовног модела нуди висок стандард и адаптацију различитих пракси које могу да имају позитивне ефекте на различити спектар друштвених елемената. Босна и Херцеговина је од 2007. године део Централноевропског програма (CEPUS) у оквиру којег се додељује преко 76 000 месечних стипендија у 16 европских држава, а крајњи циљ овог програма је потпуна имплементација Болоњских циљева. Уз то, Босна и Херцеговина учествује у још многим европским образовним мрежама као што су: Eurydice, Euroguidance, Europass, Еразмус+ и EQF (европски квалификациони оквир), али у ИТ платформама (попут eTwinning платформе)¹.

¹ Eurydice 2023.

Циљ овог рада је да истражи улогу и домете Француске и њеног образовног система у развоју високог образовања у Босни и Херцеговини. Рад се базира на томе да ли и на који начин међуниверзитетска сарадња Француске и Босне и Херцеговине доприноси унапређењу квалитета високог образовања, посебно у погледу академске изврности и истраживачких капацитета Босне и Херцеговине. Кроз анализу кључних елемената француског образовног система и њихове примене у БиХ, ова студија ће пружити увид у предности, изазове и могуће перспективе за даљи развој високо образовања у овој земљи. Кроз анализу примене француских образовних принципа, програма и институционалних структура у контексту БиХ, овај рад ће се бавити питањима као што су усклађивање са Болоња процесом, унапређење квалитета наставе и истраживања, као и јачање међународних веза унутар области високог образовања. Проучавање ових елемената омогућава нам боље разумевање како Босна и Херцеговина може искористити француски образовни систем како би остварила своје циљеве у високом образовању.

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР

Интернационализација универзитета представља све истакнутије обележје рада високообразовних институција (Сакелјић 2018, 22). Теоретичари све чешће указују да је неопходно партнерство институција високог образовања у земљама у развоју и транзицији са развијеним државама, да то представља важан задатак за научну заједницу (Плић, Војовић и Васиљевић 2018, 124). Међуниверзитетска сарадња је једна од позитивних аспеката глобализације. Захваљујући међуниверзитетској сарадњи долази до могућности да се повећају научни и друштвени капацитети универзитета, али и да се студенти упознају другачију средину, културу и да се реферирају на своје колеге са других универзитета, као и да упознају нове језике (Halffman & Radder 2015, 190). Другим речима речено, студенти захваљујући боравку на другом универзитету у иностранству стичу другачија искуства и праксе које могу да примене у својој држави по повратку (Guruz 2011, 89). Управо на студентској мобилности инсистира и Болоњска декларација која говори о томе колико је важна социјална кохезија што омогућава стварање потпуно функционалних особа које у себи садрже знања и практичне вештине које су стекли захваљујући боравку у различитим

културним и академским срединама (Gjorgieva 2012, 174). Алијанса универзитета централне и источне Европе, као регионална међууниверзитетска организација, поставила је за циљ да у потпуности имплементира принципе Болоњске декларације о мобилности студената и наставног кадра, а међу те државе спада и Босна и Херцеговина (Andrejević i ostali 2013). Партнерски односи у образовању наставника имају вишеструки значај, који може бити разматран из различитих перспектива: са аспекта наставника, истраживача, академских институција, студената, креатора образовне политике, националних влада, земаља у развоју и развијених земаља (Плић, Војовић i Vasiljević 2018, 127).

Уз помоћ партнерских односа могу се развијати интелектуалне способности и мотивације код професора и студената (Austin and Boldwin 1991, 112). Сарадња може довести и до лакшег превазилажења одређених изазова и проблема које су заједничке високообразовним институцијама и кроз међусобне разговоре и дељење искуства се могу лакше идентификовати и пронаћи решење за њих (Kushnarenko 2010, 37). Не треба занемарити и чињеницу да за државе у развоју међународна партнерства представљају оквир за изградњу истраживачких и наставних капацитета у високом образовању (Плић, Војовић i Vasiljević 2018, 130). Све те врсте међууниверзитетских сарадњи и студентске мобилности почивају на компатибилности студијских и наставних програма и уједначености структуре студија (Ковач, Парежанин, Миаиловић 2011, 2). Иако је сарадња између универзитета и студентска размена стара колико и постојање универзитета, а интензивирана је развојем Болоњског модела. Најбољи показатељ тога је да се број студената на размени у последњих 15 година удвостручио и сада је процена да око четири милиона студената студира ван државе у којој су рођени и одрасли, а процене су да ће се до 2025. године и тај број поново удвостручити и да ће износити осам милиона (Саклејић 2018, 23). Јасно је да међууниверзитетска сарадња и генерално студентска мобилност која прозилази из ње представља један од најзначајнијих фактора за развој самог универзитета (Andrejević, Rakić i Mitić 2012, 119).

Француска је држава која предњачи по броју страних студената који одлазе на усавршавање, статистички подаци говоре да је управо Француска четврта прихватна држава за студенте и прва неанглофона држава (Саклејић 2018, 23). Та атрактивност за студенте широм света према Француској базирана је на чињеници да је

Француска једна од лидера у свету по технолошким достигнућима, али и чињеница да даје различите могућности када је у питање високо образовање с обзиром на то да постоје различити типови високообразовних институција као што су: универзитети, велике школе, специјализоване школе (Vujić 2014, 72).

ХИПОТЕТИЧКИ И МЕТОДОЛОШКИ ОКВИР

У раду се полази од хипотезе да међууниверзитетска сарадња и студентска мобилност кроз приступ образовном систему Француске доприноси унапређењу квалитета високог образовања у Босни и Херцеговини, посебно у погледу академске изврности и истраживачких капацитета. Помоћне хипотезе: 1) Интеграција француских образовних принципа у високошколски систем БиХ може позитивно да утиче на мобилност студената и наставника; 2) Сарадња између француских и универзитета у БиХ кроз програме студентске мобилности може допринети повећању интернационализације високог образовања у БиХ. Како бисмо на што бољи начин испитали полазну хипотезу, користимо метод који је заснован на трансферу технологије и знања. Као помоћни метод користимо компаративни приступ образовним политикама. Сматра се да је једна од најзначајних улога високог образовања да обезбеди креирање и коришћења заједничког знања и у том смислу је неопходан стални трансфер знања из примера који су се показали успешним (Dimitrovski 2020, 2). Главни циљ трансфера технологије и знања је унапређење иновација, развоја, конкурентности и ефикасности у организацијама и друштвима. То може укључивати примену нових технологија, побољшање процеса производње, развој нових производа или унапређење услуга. Постоје различити модели и стратегије за трансфер технологије и знања, укључујући универзитетску трансфер технику, модел усвајања иновација, међународну сарадњу и друге. Управо ће фокус нашег рада бити на трансферу знања које је базирано на међууниверзитетској сарадњи и студентској мобилности која је најзначајнији део такве врсте сарадње високообразовних институција. Свака организација или друштво може развити своје специфичне стратегије у складу са својим потребама и циљевима. Теорија трансфера технологије и знања игра кључну улогу у промоцији иновација и развоја у савременом свету. Она помаже организацијама и друштвима да боље разумеју како

да ефикасно пренесе и примењују технолошка решења и знање како би остварили конкурентске предности и унапредили квалитет живота. Теорија трансфера технологије и знања је динамично поље које се непрестано развија како би се разумело и адекватно одговорило на изазове савременог друштва. Њен значај се посебно истиче у контексту брзе технолошке промене и глобалних економских и друштвених изазова.

Као помоћне методе коришћени су дубински интервјуи са преставником доносиоца одлука из области високог образовања и представником Француског института у Босни и Херцеговини. Други помоћни метод је била анализа садржаја докумената која је омогућила детаљнији увид у рад амбасаде Француске у Босни и Херцеговини у области образовања, као и других институција Француске на простору Босне и Херцеговине.

ВИСОКО ОБРАЗОВАЊЕ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ И ФРАНЦУСКОЈ

Босна и Херцеговина је организована у четири нивоа власти: државни, ентитетски, кантонски (само у Федерацији Босне и Херцеговине) и на крају општински као најнижи ниво. Овако успостављено политичко-административно уређење Босне и Херцеговине, које је веома сложено, осликало се и на цео образовни систем, те је и овај систем знатно усложњен. Образовни систем је уређен у сагласју са Уставом Босне и Херцеговине, уставима кантона и ентитета, Статутом Брчко дистрикта БиХ којима је регулисана законодавна надлежност. Република Српска има пуну и неподељену надлежност, као и 10 кантона у Федерацији БиХ и Брчко дистрикт БиХ (Stanišić, Puška, i Maksimović 2015, 40). Према регулаторним актима у Босни и Херцеговини постоји 14 територијалних-политичких установа задужених за политку, финансирању и праћење научноистраживачке и истраживачкоразвојне делатности.

Босна и Херцеговина је део Болоњског модела високог образовања од 2003. године када је потписала Споразум о приступу Болоњском процесу (Halilović 2015, 13). У складу с тим 2007. године донет је *Оквирни закон о високом образовању* у Босни и Херцеговини који представља један од темељних и кровних закона који регулише високо образовање у Босни и Херцеговини (Ćurković i Fejzić 2009, 38). Ипак, високо образовање у Босни и Херцеговини пролази кроз

изазовне промене и реформе како би се усклађивало са стандардима и потребама савременог друштва. Међународна сарадња често игра кључну улогу у обогаћивању образовног искуства студената и јачању квалитета високог образовања. Француски систем високог образовања је познат по својој богатој историји, квалитетним институцијама и високом нивоу међународне сарадње. Тренутно стање високог образовања у Босни и Херцеговини карактеришу изазови као што су недостатак финансијске подршке, проблеми са квалитетом образовања и недостатак координације између институција. Постоји стална комуникација амбасаде Француске у Сарајеву са научном заједницом.

Босна и Херцеговина тренутно располаже са осам државних универзитета од којих су два у Републици Српској, а шест у Федерацији Босне и Херцеговине: 1) Универзитет у Бањој Луци; 2) Универзитет у Бихаћу; 3) Универзитет у Источном Сарајеву; 4) Универзитет „Џемал Биједић“ Мостар; 5) Универзитет у Мостару; 6) Универзитет у Сарајеву; 7) Универзитет у Тузли; и 8) Универзитет у Зеници. Процењује се да укупно око 70 хиљада студената похађа ове универзитете. Поред тога постоје и четири државне високе школе и то у Бањој Луци, Бихаћу, Приједору и Требињу. Број приватних универзитета је знатно већи - укупно шеснаест, од тога шест у Федерацији БиХ и десет у Републици Српској: 1) Универзитет за пословне студије - Бања Лука, 2) Панв롭ски универзитет „Апеирон” - Бања Лука, 3) Независни универзитет - Бања Лука, 4) Универзитет за пословни инжењеринг и менаџмент - Бања Лука, 5) Универзитет „Слобомир П” - Бијељина, 6) Универзитет „Синергија” - Бијељина, 7) Европски универзитет - Брчко, 8) Интернационални универзитет Брчко, 9) Универзитет Сарајево „School of Science and Technology” - Сарајево, 10) Интернационални универзитет Сарајево, 11) Амерички универзитет у БиХ Сарајево, 12) Интернационални „Birch” универзитет - Сарајево, 13) Свеучилиште/Универзитет „Херцеговина” - Мостар, 14) Универзитет у Травнику, 15) Интернационални универзитет - Травник, 16) Свеучилиште/Универзитет „Витез” - Травник. Приватних високих школа у БиХ је тринаест, и то: пет у Бањој Луци и по једна у Брчком, Добоју, Босанској Крупи, Градишки, Кисељаку, Мостару, Приједору и Соколцу. Укупно се процењује да на територији Босне и Херцеговине има 139 регистрованих научно-истраживачких организација. Као што се може применити Босна и Херцеговина има

децентрализовани систем високог образовања са универзитетима у различитим ентитетима (Edukacija 2014).

Високо образовање у Француској је регулисано низом закона и докумената на државном нивоу. Кључни документ који уређује високо образовање у Француској је *Закон о високом образовању и истраживању* (фра. *Loi relative à l'enseignement supérieur et à la recherche*) (Loi relative a l' enseignement superieur at a la recherche Law at. 69, 2013). Овај закон представља основни оквир за организацију и управљање високим образовањем и истраживањем у Француској. Он дефинише структуру и функције универзитета, финансирање, академске програме и друге кључне аспекте високог образовања. Поред закона веома је важан и *План за развој високог образовања* (фра. *Plan pour le développement de l'enseignement supérieur*) - то је документ представља националну стратегију за развој високог образовања у Француској. Он обухвата циљеве, приоритете и мере за унапређење високог образовања, укључујући повећање броја дипломираних студената, побољшање квалитета наставе и истраживања, и подршку интернационализацији образовања (The Recovery Plan for higher education, research and innovation 2020).

Поред нормативних аката и стратегија значајну улогу у француском образовном систему имају *Национална агенција за истраживања* (Agence nationale de la recherche) која је одговорна за финансирање и подршку истраживањима у Француској и има кључну улогу у промовисању истраживачких пројеката у високом образовању и *Haute Conseil de l'évaluation de la recherche et de l'enseignement supérieur* (HCERES) - независна агенција која је одговорна за оцењивање и акредитацију високошколских институција и програма у Француској како би се осигурала квалитет и усклађеност са стандардима.

Француска је чланица Болоња процеса, што значи да се њен систем високог образовања усклађује са европским стандардима. Овај процес промовише мобилност студената и признавање диплома између европских земаља. Оно што је посебно важно за наше истраживање је *Campus France*, организација која промовише француско високо образовање у иностранству и подржава међународне студенте који желе да студирају у Француској, а веома је активна и у Босни и Херцеговини. Такође и *Закон о страним студентима и истраживачима* (Loi sur les étudiants étrangers et les chercheurs

étrangers) који дефинише правила и услове за боравак и студирање страних студената и истраживача у Француској.

Француско високо образовање обухвата 2,5 милиона студената. Од тог броја 12 % су инострани студенти. Свима је на располагању веома разноврсна понуда и они настављају студије у свим областима и на свим нивоима. Француска има 3.500 државних и приватних високообразовних установа: 67 универзитета, 25 заједница универзитета и високообразовних установа, 271 докторску школу, 227 инжењерских школа које имају законско право да издају инжењерска звања, 220 бизнис школа, 45 државних високих школа, 22 школе архитектуре и 300 приватних школа и института (Campus France Serbia n.d.).

МЕЋУУНИВЕРЗИТЕТСКА САРАДЊА

Квалитативном методом продубљеног интервјуа разговарали смо са шефицом одсека за европске интеграције и међународну сарадњу Министарства цивилних послова Босне и Херцеговине и чланицом HERE (*Higher Education Reform Experts*) тима Босне и Херцеговине - Аидом Дурић², која нам је дала прецизније информације о међууниверзитетској сарадњи БиХ и Француске.

Студентска размена између Босне и Херцеговине и Француске је добра прилика за студенте да стекну међународно искуство, побољшају своје језичке вештине и упознају нове културе. Постоји сарадња Француске и Босне и Херцеговине у области студентске размене и он се заснива на:

Програми размене - Постоји неколико програма и иницијатива које омогућавају студентску размену између Босне и Херцеговине и Француске. Најчешћи су програми као што су Ерасмус+ и други билатерални споразуми између универзитета. Да бисте се пријавили за студентску размену треба да будете редован студент на универзитету у Босни и Херцеговини и задовољити одређене академске критеријуме. Такође, понекад морају испуњавати језичке захтеве, посебно ако је настава на размени на француском језику. Већина програма размене пружа одређене стипендије или финансијску подршку студентима који учествују. Студенти који одлазе на студентску размену у Француску добијају студентску

² Аида Дурић је шеф одсека за европске интеграције и међународну сарадњу у Министарству цивилних послова Босне и Херцеговине, aida.duric@mcp.gov.ba.

визу и у томе значајно помажу француски конзулат и амбасада у БиХ. На размени студенти имају прилику да студирају на француском универзитету и најчешће бирају програме који су слични њиховим студијским програмима на матичним факултетима (тј. оне који ће им бити признати као положени испити). Програм им свакако омогућава да стекну нове академске перспективе и вештине. Трајање студентске размене варира, али обично траје један семестар или једну академску годину. Промоцију програма размене између ових двеју земаља најчешће врши Француска амбасада у Босни и Херцеговини која често има највише информације о различитим програмима размене и стипендијама и Универзитети у Босни и Херцеговини где се студенти могу обратити студентским службама или интернационалним канцеларијама на универзитетима у Босни и Херцеговини како би сазнали о актуелним програмима размене. Студенти често и сами посећују и прате веб странице француских универзитета и институција високог образовања како би пронашли информације о програмима размене за стране студенте, али и за комплетно студирање и стипендирање истог. Невладине организације, омладинске/студентске организације и организације за подршку студентима често пружају информације о међународним програмима размене. У надлежном министарству немају конкретне и прецизне податке због аутономије универзитета и саме комплексности вођења јединствене базе.

Поред Француске амбасаде и конзулата, изузетно важну улогу у Босни и Херцеговини, када је у питању образовање и култура има и Француски институт. Успели смо да ступимо у контакт са службеницом института, Жељком Дивковић³, која је задужена за сарадњу, културу и комуникацију (*Chargée de mission du pôle partenariats, culture & communication*) и такође квалитативном методом продуктивним интервјуом добили смо одређене податке. Тренутно се у Француској налази око 250 студената из Босне и Херцеговине, а у то спадају краћи и дужи студијски боравци размена. Универзитети у Француској имају шеснаест активних уговора са Универзитетом у Сарајеву и то десет уговора у оквиру Еразмус+ програма и шест засебних, билатералних споразума са Универзитетом у Тулузу (*Université de Toulouse*), Универзитетом у Авињону (*Avignon Université*), Технолошким универзитетом у Компјењу (*Université de*

³ Жељка Дивковић је пројектни менаџер у Француском институту у Босни и Херцеговини, zeljka.divkovic@institutfrancais.ba.

Technologie de Compiègne), Универзитетом Артоа (*Université d'Artois*), Католичким универзитетом у Паризу (*L'institut Catholique de Paris*) и Католичким институтом у Лилу (*Université Catholique de Lille*). Циљ Француског института и јесте да унапреди и ојача академску и културну сарадњу између Француске и БиХ, али и промовисање француског језика и културе. Веома важан сегмент јесте оснаживање и интензивирање међууниверзитетске сарадње нарочито у погледу студентских размена и сарадње на заједничким међународним пројектима (Универзитет у Сарајеву н.д.).

Амбасада Француске у БиХ, Француски институт, Агенција за мобилност студената *Campus France* од 2014. године организују Сајам француских универзитета у Босни и Херцеговини. На сајму се представљају могућности које универзитети нуде студентима из БиХ. Француска дуги низ година није била примарни предмет интересовања студената из БиХ, веома мали број студента је уписавао студије или ишао на размену на француске универзитете. Последњих неколико година ситуација се поправила те су француски универзитети на 11. месту по одабиру студената из Босне и Херцеговине. Поред сајма који је сада већ постао сталан и представљања универзитета из Француске, од скоро се организују састанци научних комитета БиХ-Француска на којима се састају представници босанскохерцеговачких универзитета и француских универзитета и факултета, где би разговарали о заједничким пројектима и досадашњој сарадњи, посебно када је у питању Еразмус+. Представници француских институција у БиХ, нарочито Француски институт и *Campus France*, знатно су организованији и прате стипендисте, било да су то актуелни или алумнисти. Односно располажу статистичким подацима, али и каријерним путевима студената коју су у Француској студирали или још увек студирају, а нарочито се поносе онима који су одбранили своје докторске дисертације у Француској.

Да је Француској промовисање образовања, студија и студентских размена на својим универзитетима веома важно, види се кроз активности амбасадора Француске, али и на основу самог сајта амбасаде. У прилог томе говори и то да на почетној страници амбасаде постоји посебан одељак Студирати у Француској, где се налазе све актуелности, активни конкурси и корисне информације за студенте које се редовно ажурирају. Могло би се закључити да су промовисање образовања и стипендирање студената доминантне теме на сајту амбасаде. На сајту се налази широк дијапазон

пону да које Француски универзитети нуде: стипендије за дипломске студије, научноистраживачки краткорочни боравци, студентске размене, стипендије за мастер и докторске студије, постдокторске студије и двојни докторат, итд. Основни критеријуми за стипендије које пружа амбасада јесу: квалитет жељеног студијског програма, претходни академски или школски успех, мотивацију кандидата и незаобилазно ниво француског језика. Уз то, критеријуму су и изврсност, али и ниво познавања француског језика је веома важан, ако не и пресудан за доделу стипендије, а међународне француске школе и ученици двојезичних франкофоних одељења имају додатну предност при одабиру (Француска амбасада 2023).

Француска дуго није била присутна на подручју Босне и Херцеговине у пуном капацитету, али последњих десетак година улаже огромне напоре да буде веома активна на свим пољима, а нарочито на пољу образовања и промоције културе. Француској је утолико теже да ојача утицај меке моћи, јер на подручје Босне и Херцеговине историјски већи утицај германских земаља и Турске као последице вековне владавине. Ове две вековне владавине обликовале су историју и културу Босне и Херцеговине и оставиле дубоке трагове на друштво и идентитет регије. Под Османском влашћу, Босна и Херцеговина је доживела значајне промене у религијском и културном аспекту, јер су Османлије донеле ислам. Аустроугарска је под окупацијом од 1878. увела другачији административни и правни систем европског уређења.

Оно што Француска данас може да оствари у Босни и Херцеговини у светлу образовне политике и јачање француске меке моћи је:

1. Дипломатска и културна сарадња: Подршка студентима да студирају у Француској може да помогне у изградњи позитивног односа између ове две земље, а пре свега у јачању дипломатских веза и подршке.
2. Подршка образовању и научном истраживању: Инвестиција у образовање студената из других земаља као начин да подржи развој научних истраживања и образовних програма. Ова подршка може допринети ширењу знања и размени научних и истраживачких идеја.
3. Промовисање француског језика и културе: Француска може имати интерес да промовише свој језик и културу. Подршка

студентима да уче француски језик и упознају француску културу може бити део тог напора.

4. Међународна образовна дипломатија: Многе земље примењују међународну образовну дипломатију као начин за стварање позитивних односа са другим земљама и подршку развоју. Студентима из других земаља се пружа прилика за студирање у земљи која може допринети међународној сарадњи и рачуна се као форма међународне подршке и сарадње.

Међууниверзитетска сарадња између Француске и Босне и Херцеговине, укључујући трансфер технологија и знања се огледа у следећем:

1. Академска размена и сарадња: Француске универзитете карактерише висок академски стандард и разноврсност области у којима се истражује и развија технологија и знање. Сарадња с универзитетима у Босни и Херцеговини омогућава размену искустава, знања и ресурса између научника, професора и студената.
2. Унапређење истраживања и развоја: Сарадња између универзитета доприноси заједничким истраживачким пројектима и развоју иновативних технологија. Ово може користити обема странама, омогућава им да заједно раде на решавању актуелних изазова и развијају нове производе или технологије.
3. Културна и научна размена: Сарадња између ових двеју земаља омогућава и размену културних садржаја, као и научних метода и пракси. Све то доприноси обогаћивању културног и научног разумевања.
4. Привредна корист: Трансфер технологија и знања доприноси економском развоју оба региона. Иновације развијене у оквиру универзитетских пројеката могу да буду комерцијализоване и имају економске користи за обе земље.
5. Дугорочна сарадња: Француска може видети сарадњу с Босном и Херцеговином као део својих дугорочних дипломатских и образовних напора. Та сарадња свакако доприноси јачању билатералних односа између ове две земље.

Помоћ у образовању и стипендирање студената из Босне и Херцеговине служи и као форма културне дипломатије. Такве иницијативе могу подстићи позитивну перцепцију Француске и њеног образовног система у Босни и Херцеговини. Све то обогаћује

образовни контекст и подстиче размену идеја. Развој људских ресурса се такође огледа у томе да студенти који стекну образовање у Француској и врате се у Босну и Херцеговину са новим знањима и вештинама могу да допринесу развоју своје земље. Таква инвестиција у људске ресурсе и потенцијале има дугорочне користи. Научна и истраживачка сарадња се унапређује јер студенти и истраживачи који сарађују са француским институцијама учествују у међународним научним и истраживачким пројектима, а све то може подстаћи научни и технолошки напредак у Босни и Херцеговини. Студенти који се врате из Француске у БиХ често постану и *културни амбасадори* и промовишу позитивну слику о земљи у којој су студирали, образовном систему и примени добре праксе, а самим тим и допринесе учвршћивању дипломатских односа између ове две земље.

ЗАКЉУЧАК

На основу детаљне анализе различитих аспеката образовног система Француске и Босне и Херцеговине, као и међууниверзитетске сарадње између те две државе можемо закључити да одређени ниво сарадње постоји. Та сарадња је интензивирана последњих неколико година када Француска, као једна од најразвијених држава у Европи, помаже Босни и Херцеговини у различитим друштвеним аспектима да се конституише као што ефикаснија и стабилнија држава. Један од тих аспеката је и образовање, где Босна и Херцеговина примењује Болоњски модел од 2003. године што олакшава студентску размену и могућност да студенти из Босне и Херцеговине одлазе у Француску на усавршавање. Тим приступом Француска постаје привлачна великом броју страних студената. Уз то, Француска на тај начин развија и своју меку моћ и културну дипломатију према Босни и Херцеговини која кроз историјску и културну страну неретко више нагиње ка германским државама и Турској. У оквиру своје амбасаде у Босни и Херцеговини, Француска пружа помоћ и информације свим заинтересованим студентима о могућностима студирања у тој држави, а све значајнију улогу има и Француски институт.

Све хипотезе на којима је базиран овај рад смо доказали, јер међууниверзитетска сарадња и студентска размена између ове две државе управо испуњавају очекиване захтеве. Наиме, жеља

студената у Босни и Херцеговини да учествују студентској размени мора бити заснована на чињеници да су изврсни студенти и да познају неки страни језик што за последицу има раст квалитета универзитета који на значају додатно добија када се студент врати са размене. Знамо да се неретко у савременом свету знање дефинише као *људски капитал* и сматра се једним од најзначајних ресурса. Према тренутно доступним подацима, око 250 студената из Босне и Херцеговине тренутно борави у Француској. Такође, сарадња са другим високообразовним институцијама омогућава развој универзитета и његову већу видљивост у међународним оквирима. Не треба занемарити и дипломатске односе који јачају захваљујући сарадњи у овом областима између Француске и Босне и Херцеговине. Дефинитивно да је на међууниверзитетску сарадњу Босне и Херцеговине са Француском највише утицала примена Бооњског система у БиХ, пошто је тим усвајањем у потпуности усклађен студијски програм ове две државе, а и примећено је да Босна и Херцеговина од примене Болоњског модела постаје део различитих европских иницијатива за мобилност студената као што је на пример Еразмус+.

Иако је Босна и Херцеговина спровела низ реформи у образовном систему које се односе на подизање нивоа квалитета високог образовања, научно-истраживачког рада и трансфера знања, повећању броја особа које имају приступ високом образовању и осигурању, као и учешће броја универзитета из Босне и Херцеговине у европском простору није превише порастао (Klarić i ostali 2012, 2). Ипак, јасно је да постоји још простора за напредак у високом образовању у Босни и Херцеговини, јер тај систем још увек није у потпуности развијен. Да има простора за напредак показује и чињеница да на последње објављеној Шангајској листи универзитета из августа 2023. године, нема ниједног универзитета из Босне и Херцеговине. Истовремено, подаци показују да је наука као позив неатрактивна за младе људе у Босни и Херцеговини и да немају најпозитивнији став о тој области (Trifković 2020, 63). Уз то, истичу се и неки од системских проблема који су карактеристични за државе у транзицији, као што су корупција и непотизам (Nanić 2014, 926). Све те реформе у оквиру образовног система Босне и Херцеговине су потребне, јер образовање не треба да „утоне у друштвени живот, већ да подстиче креативност и да открива стварност друштвеног живота” (Touraine 1998, 24). Несумњиво, Француска ће заједно са другим међународним актерима одиграти важну улогу како би

се ови проблеми и недостаци превазишли и како би универзитети из Босне и Херцеговине били што репрезентативнији, међународно признати и препознатљиви.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Austin, Ann, and Roger Boldwin. 1991. *Faculty Collaboration: Enhancing The Quality of Scholarship and Teaching*. Washington: The George Washington University, School of Education and Human Development.
- Ambasada Francuske u Bosni i Hercegovini. n.d. Poslednji pristup 12. septembar 2023. <https://ba.ambafrance.org/-Bosnien-b-c-s->.
- Andrejević, Aleksandar, Slobodan Rakić, i Petar Mitić. 2012. „Alijansa univerziteta centralne i istočne Evrope (ACEU) kao primer razvoja regionalne međuuniverzitetske saradnje.” U *Ecologica: nauka, privreda, iskustva*, ur. Vladimir Katić, 119–122. Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka.
- Andrejević, Aleksandar, Slađana Čabrilo, Slobodan Rakić, i Petar Mitić. 2013. „Mobilnost studenata i nastavnog kadra na primeru međunarodnog programa master akademskih studija *Zelena ekonomija*.” U *XIX skup Trendovi razvoja*, ur. Vladimir Katić, 124–128. Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka.
- Bajramović, Esad. 2013. „TQM u visokom obrazovanju.” U *International Scientific Conference on Production Engineering: Development and Modernization of Production* ur. Darko Ujević, 595–600. Bihać: Tehnički fakultet Bihać.
- Čakeljčić, Vesna. 2018. „Internacionalizacija univerziteta u Francuskoj i Srbiji i njen razvoj nastave stranog jezika struke.” *Komunikacija i kultura online* 9 (9): 22–42. doi: <https://doi.org/10.18485/kkonline.2018.9.9.2>.
- Campus. n.d. Poslednji pristup 12. septembra 2023. <https://www.serbie.campusfrance.org/funkcionisanje-francuskog-visokog-obrazovanja>.
- Dimitrovski, Robert. 2020. „Univerzitet u društvu znanja.” U *XVII Skup Trendovi razvoja: Evropa*, ur. Vladimir Katić, 34–46. Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka.

- European Commusion* [EC]. 2023. „Bosnia and Hercegovina. Poslednji pristup 12. septembar 2023. <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/bosnia-and-herzegovina/overview>.
- Ministere de l'enseignement superieur et de la recherche. n.d. „Le Plan de relance pour l'enseignement supérieur, la recherche et l'innovation“. Poslednji pristup 11. septembra 2023. <https://www.enseignementsup-recherche.gouv.fr/fr/le-plan-de-relance-pour-l-enseignement-superieur-la-recherche-et-l-innovation-49706>.
- Edukacija. n.d. „Fakulteti u Bosni i Hercegovini.“ Poslednji pristup 11. septembar 2023. <https://fakulteti.edukacija.rs/fakulteti-u-bosni-i-hercegovini>.
- Fejzoć, Nihat, i Boris Ćurković 2009. „Uloga i značaj Agencije za razvoj visokog obrazovanja i osiguranja kvaliteta Bosne i Hercegovine u vanjskoj evaluaciji univerziteta: status i izazovi.“ U *Proceedings*, ur. Nadina Grebović, 35–43. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu.
- Gjorgieva A. 2012. „Mobilnost studenata – Faktor internacionalizacije obrazovanja i nauke.“ U *XVIII Trendovi razvoja: Internacionalizacija univerziteta*, ur. Vladimir Katić, 174–177. Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka.
- Guruz, Kemal. 2011. *Higher education and international student mobility in the global knowledge economy: Revised and updated second edition*. New York: Suny press.
- Halilović, Enver. 2015. „Izazovi visokog obrazovanja u BiH.“ *Pregled: časopis za društvena pitanja/Periodical for social issues* (1): 11–22.
- Halfman, Williem, i Hans Radder. 2015. „Akademska manifest: od okupiranog do javnog univerziteta.“ *Pregled* 56 (1): 175–203.
- Ilić, Marina, Žana Bojović, i Danijela Vasiljević. 2018. „Partnerski odnosi fakulteta za obrazovanje nastavnika u domenu stručne i naučne saradnje.“ *Andragoške studije* 1, 123–139. doi:10.5937/ANDSTUD1801123I.
- Klarić, Smail, Esad Bajramović, Fadil Islamović, i Atif Hodžić. 2012. „Upravljanje ukupnim kvalitetom u visokom obrazovanju.“ U *Manufacturing and Advanced Technologie*, ur. Vukojević, Nedeljko i Fuad Hadžikadunić, 17–28. Mostar: Sveučilište u Mostaru.
- Kovač, Vladimir, Vladimir Parežanin, i Miloš Mihajlović. 2011. „Akademska mobilnost i Bolonjski predlošci.“ U *XVII Meeting of Trendovi*

- razvoja*, ur. Vladimir Katić, 1–4. Novi Sad: Fakultet tehničkih nauka.
- Kusharenko, Valentyna. 2010. *International Collaboration in Higher Education: The CanadianUkrainian Curriculum Development Partnership*. Toronto: University of Toronto.
- Legifrance. n.d. Poslednji pristup 13. septembar 2023. <https://www.legifrance.gouv.fr/loda/id/JORFTEXT000027735009>.
- Nanić, Husein. 2014. „Visoko obrazovanje: Izazovi i perspektive u modernom doba.” U *Zbornik radova II međunarodna konferencija Bosna i Hercegovina i Euroatlantske integracije, Trenutni izazovi i perspektive*, ur. Nevzet Veladžić, 919–928. Bihać: Pravni fakultet Univerziteta u Bihaću i Centar za društvena istraživanja Internacionalnog Burč univerziteta.
- Dragiša, Puška, Adis Maksimović, i Aleksandar Maksimović. 2015. „Analiza primjene promotivnih strategija na visokoškolskim ustanovama, u uslovima ekonomizacije visokog obrazovanja u Bosni i Hercegovini.” *Tranzicija* 35: 37–56.
- Todorović Lazić, Jelena, i Aleksandra Kolaković. 2022. „Les Balkans occidentaux aux yeux du quotidien *Le Monde*: 2013 – 2020. *Srpska politička misao*, special edition. 191–237. doi: 10.22182/spm.specijal22022.
- Trifković, Miloš. 2020. *Harmonizacija sistema nauke u Bosni i Hercegovini*. Sarajevo: Akademija nauka i umjetnosti Bosne i Hercegovine.
- Touraine, Alain. 1998. *Kritika modernosti*. Zagreb: Politička kultura.
- Univerzitet u Sarajevu* [UNSA]. 2021. „Susret ambasadorice Francuske i rektora Univerziteta u Sarajevu.” Poslednji pristup 11. septembar 2023. <https://www.unsa.ba/index.php/novosti/susret-ambasadorice-francuske-i-rektora-univerziteta-u-sarajevu>.
- Vujović, Ana. 2014. *Frankofonija u svetu i kod nas Beograd*: Beograd: Učiteljski fakultet.

Nikola Lazić*

Institute for Political Studies, Belgrade

Nikola Perišić**

Institute for Political Studies, Belgrade

**INTER-UNIVERSITY COOPERATION BETWEEN
FRANCE AND BOSNIA AND HERZEGOVINA -
STUDENT MOBILITY AND THE ROLE OF THE
FRENCH EDUCATION SYSTEM IN STRENGTHENING
HIGHER EDUCATION IN BOSNIA AND HERZEGOVINA**

Resume

Higher education plays a key role in the development of a country and society. Cooperation between different universities and educational institutions at the international level is important for enriching the educational experience of students, sharing knowledge and innovation, and promoting cultural diversity. This scientific paper examines the scope of the influence of the French Republic and its educational model on the development of higher education in the Federation of Bosnia and Herzegovina. The specificity of Bosnia and Herzegovina is reflected in the multiculturalism that dominates, but also in the fact that this country has been constituting itself for the last few decades. In order to represent the interests and needs of different groups in the most successful ways, Bosnia and Herzegovina applied the existing examples of good practice from France in various social spheres, among others in the field of education. The French education system is one of the world's most successful higher education systems. In addition, the French state, through various incentives such as donations or scholarships to the best students, influenced the development and institutionalization of universities around the world. The basic hypothesis on which this work is based is that inter-university cooperation between France and Bosnia and Herzegovina contributes to the improvement of the quality of higher education, especially in terms

* E-mail address: nikola.lazic@ips.ac.rs.

** E-mail address: nikola.perisic@ips.ac.rs.

* Овај рад је примљен 09. октобра 2023. године, а прихваћен на састанку Редакције 27. новембра 2023. године.

of academic excellence and research capacities of Bosnia and Herzegovina. The method on the basis of which the hypothesis is tested is the method of technology and knowledge transfer techniques, and the comparative method will be used as an additional method.

Keywords: higher education, inter-university cooperation, France, Bosnia and Herzegovina, transfer of technology and knowledge, student mobility